

การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในฐานะศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์*

พลกฤต เกษตรเวทิน¹

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ โดยการสำรวจสืบค้นความหมาย ประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมชุมชน จัดทำบัญชี และฐานข้อมูลของวัตถุทางวัฒนธรรมชุมชนและวิเคราะห์ศักยภาพในการดำเนินการด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในฐานะของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางสังคม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลหลัก การสนทนากลุ่มและวิเคราะห์ โดยเรียบเรียงในเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนท่าน้ำอ้อยมีศักยภาพในการดำเนินการด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในฐานะของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ทางสังคม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งการจัดหาวัตถุทางวัฒนธรรม การจัดทำบัญชี การสืบค้น และการจัดแสดง โดยเกิดจากเงื่อนไขสำคัญ 3 ประการ คือ 1) ความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตนในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อารยธรรมชาติ 2) การบริหารจัดการโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนและองค์กรต่างๆ ทั้งหน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการถ่ายทอดและเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในท้องถิ่นเองและกับคนนอกท้องถิ่น และ 3) มีการกำหนดหลักการและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน

คำสำคัญ: พิพิธภัณฑ์ชุมชน, พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น, ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

* บทความวิจัยสาขาสังคมวิทยา(การพัฒนาชุมชน) สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2554

¹ อาจารย์ประจำสาขาสังคมวิทยา(การพัฒนาชุมชน) คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, E-mail: kasetwatin@gmail.com

The Local Museum as a Learning Center for Community Development: The Case Study on Tha Nam Oi Community Phayuha Khiri District Nakhon Sawan Province*

Polakit Kasetwatin¹

Abstract

The aims of this Research was to study on the potential development of community museum in Tha Nam Aoy sub-district Phayuha Khiri district Nakhon sawan province. Information retrieval by exploring and Interpretation on cultural materials, accounting database of cultural materials and analyzed the potential in the management of community museum as a learning center for community development. Data were collected by interviews of key informants (Key-Informant), group discussion, analysis and descriptive presentation. The study found that The Tha Nam Aoy community had the potential operation management of community museum as was the center for social learning by three factors: 1) pride in their As a part of the national history 2) managed by the participation of the community and various organizations Both the government and local authorities and learned together between the local people and outsiders 3) determination principle and practice was obvious.

Keywords: community Museum, Local Museum, Community Learning Center

* Research article in sociology (community development) Research funded by Research and Evaluation Institute of Nakhon Sawan Rajaphat University.

¹ Lecturer in Community Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Nakhon Sawan Rajaphat University,

E-mail: kasetwatin@gmail.com

ความสำคัญและปัญหาการวิจัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้พระราชทานกระแสพระราชดำรัสไว้ในวโรกาสเสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเจ้าพระยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ.2504 เกี่ยวกับความจำเป็นที่ประเทศชาติและชุมชนจะต้องมีพิพิธภัณฑสถาน เพื่อเป็นสถานที่เก็บรักษาและจัดแสดงทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าความเป็นมาของชาติ จากกระแสพระราชดำรัสดังกล่าวเห็นได้ว่า พิพิธภัณฑสถานเป็นสิ่งจำเป็นไม่เฉพาะในระดับประเทศเท่านั้น แต่ยังอยู่ในฐานะศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนท้องถิ่น ถึงแม้ว่าพิพิธภัณฑสถานในประเทศไทยเริ่มเกิดขึ้นในราชสำนักและแวดวงราชการมาตั้งแต่สมัยรัชการที่ 4 แต่การจัดการพิพิธภัณฑสถานในประเทศนั้น ยังไม่ได้แพร่กระจายลงสู่ระดับชุมชนท้องถิ่นมากนัก การจัดการพิพิธภัณฑสถานใหญ่จะถูกจัดการโดยภาคราชการและภาควิชาการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสงวนรักษาสমบัติทางวัฒนธรรมสำหรับรัฐชาติเท่านั้น

ความแตกต่างระหว่างพิพิธภัณฑสถานทั่วไปกับพิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นคือ พิพิธภัณฑสถานทั่วไปเน้นที่การพัฒนาและจัดแสดงสิ่งของมากกว่าที่จะพัฒนาและจัดแสดงชีวิตคน ขณะที่พิพิธภัณฑสถานชุมชนท้องถิ่นจะให้ความสำคัญกับการแสดงชีวิตคน พร้อมกับแสดงสิ่งของโดยมีเป้าหมายที่การพัฒนาคน ดังนั้นหากความหมายของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นคือ การพัฒนาศักยภาพความสามารถของคนให้สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนฐานภูมิปัญญา ความรู้และวัฒนธรรมของตน กระบวนการจัดทำพิพิธภัณฑสถานจึงเป็นกระบวนการหนึ่งของการจัดการทรัพยากรวัฒนธรรม ความรู้ภูมิปัญญาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืนและมีส่วนจากทุกส่วนของชุมชน ทั้งนี้เนื่องด้วยพิพิธภัณฑสถานท้องถิ่นมีสถานภาพทางสังคมที่หลากหลาย เป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนที่สมาชิกชุมชนใช้ประโยชน์ร่วมกัน เป็นศูนย์การเรียนรู้และห้องสมุดภูมิปัญญาของชุมชน และเป็นตลาดภูมิปัญญาที่สามารถสร้างผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ได้

ชุมชนทำน้าอ้อย อำเภอยะหริ่ง จังหวัดนครสวรรค์ เป็นชุมชนเก่าที่มีประวัติความมายาวนาน มีทรัพยากรวัฒนธรรมโดยเฉพาะทรัพยากรด้านโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่มีความโดดเด่น มีทรัพยากรวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุทางศาสนา(religious materials) และเป็นชุมชนทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญนับแต่อดีตมาถึงปัจจุบัน บริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมของชุมชนทำน้าอ้อยดังกล่าวทำให้ชุมชนทำน้าอ้อยมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมที่มีคุณค่าสูง โดยเฉพาะวัตถุทางวัฒนธรรม(cultural materials) สมควรได้รับการศึกษา ฟื้นฟู และส่งเสริมให้เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของคนในท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนอย่างยิ่ง ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นงานวิจัยที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตัวเอง ไม่ใช่เป็นงานวิจัยที่เน้นด้าน

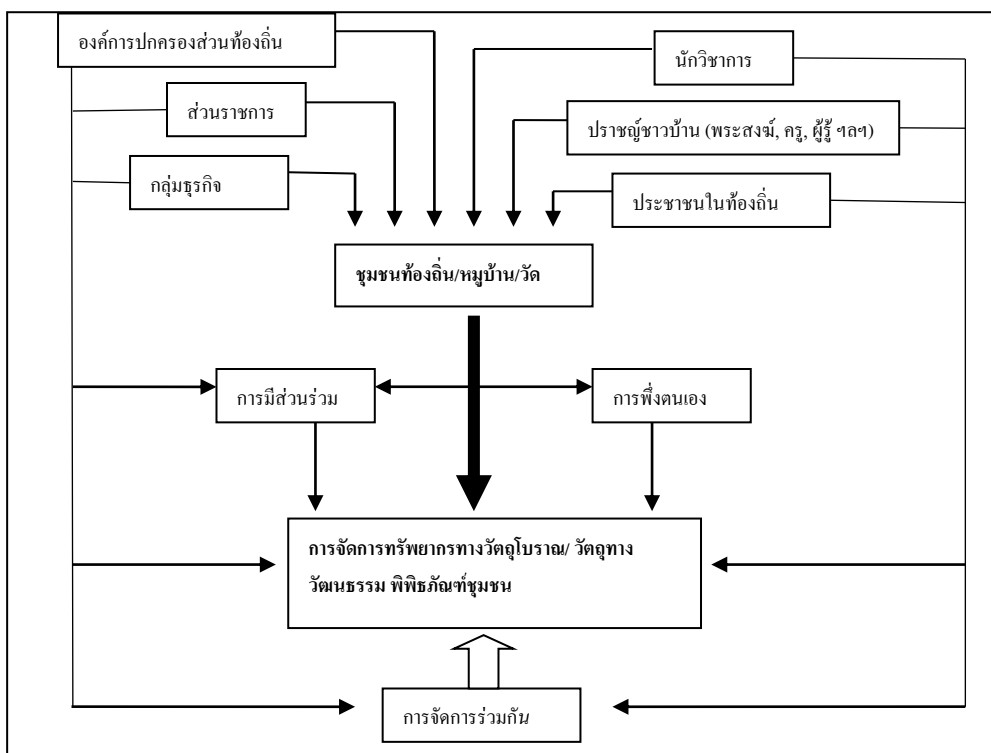
การศึกษาด้านโบราณคดีหรือพิพิธภัณฑ์ หากแต่เป็นการนำเอาบางส่วนของศาสตร์ดังกล่าวมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนา โดยให้พิพิธภัณฑ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แนวคิดและทฤษฎีด้านพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ แนวคิดเรื่องพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น แนวคิดพิพิธภัณฑ์สถานวิทยา ทฤษฎีการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ และใช้แนวคิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในงานพัฒนา ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการพัฒนาชุมชน มาเป็นแนวทางในการศึกษารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อยและวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษานี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) เป็นวิธีในการศึกษา โดยการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ซึ่งวิธีในการเก็บข้อมูลมีดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ โดยมีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา คือ พระสงฆ์ผู้ทำหน้าที่ดูแลและจัดการพิพิธภัณฑ์ และคณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยการสัมภาษณ์

ข้อมูลทุติยภูมิ

ผู้ศึกษาวิจัยทำการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร (documentary study) คือ เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย วารสาร รวมทั้งสืบค้นข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต

ประชากรในการวิจัย

ประชากรซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informants) ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

1. พระสงฆ์วัดเขาไม้เดน ได้แก่ พระอธิการธีรศักดิ์ เจ้าอาวาสพระสงฆ์วัดเขาไม้เดน ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งพิพิธภัณฑ์วัดเขาไม้เดน เก็บข้อมูลโดยทำการสัมภาษณ์ในประเด็นแนวทางการบริหารจัดการและการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์
2. คณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ นายกเทศมนตรีตำบลท่าน้ำอ้อย ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาไม้เดน และคณะกรรมการที่ทำหน้าที่บริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ 2 รูปแบบ คือ สัมภาษณ์แบบเจาะจง และการสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus group) โดยสัมภาษณ์ในประเด็นรูปแบบการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการศึกษา ดังนี้

1. การสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้เทคนิควิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง โดยกำหนดหัวข้อการสัมภาษณ์อย่างกว้าง ๆ ไว้ล่วงหน้าเพื่อเป็นแนวทางการสัมภาษณ์
2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม (field note) เป็นการบันทึกข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ ผู้ศึกษาจึงได้ทำแบบบันทึกข้อมูลภาคสนามตามประเด็นสำคัญที่ต้องการศึกษา โดยกำหนดรูปแบบส่วนประกอบหลักของเครื่องมือคือ วัน เวลา สถานที่ บุคคล และสถานการณ์ที่ปรากฏในช่วงเก็บข้อมูลว่า

บุคคลใด ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร และเพราะเหตุใด ซึ่งเป็นการจดบันทึกแบบย่อๆ ก่อนแล้วนำมาเรียบเรียงอีกครั้งในภายหลัง

การตรวจสอบข้อมูล

ผู้ศึกษาได้ทำการตรวจสอบข้อมูลจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการจดบันทึกภาคสนาม และทำการตรวจสอบข้อมูลไปพร้อม ๆ กับการเก็บข้อมูล โดยนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบหรือหาความสอดคล้องสัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการไปพร้อมๆ กับการจัดเก็บข้อมูล โดยใช้แนวคิดในการศึกษาเป็นแนวทางในการสร้างข้อสรุปผลการศึกษาแบบอุปนัย และ นำข้อมูลที่ได้มาจัดเรียบเรียงในเชิงพรรณนา

สรุปผลการวิจัย

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นทำน้าอ้อย มีศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนใน 2 ประเด็น คือ

1. ศักยภาพในการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมทั้งภายในท้องถิ่นและจากภายนอก

1.1 กระบวนการมีส่วนร่วมภายในท้องถิ่น พบว่า

1.1.1 บทบาทของคนในชุมชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการมีส่วนร่วมในฐานะของการเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการสร้างพิพิธภัณฑ์ โดยการส่งวัตถุทางวัฒนธรรมที่ตนได้พบเจอมอบให้แก่วัดเขาไม้เดนเพื่อให้ทางวัดเก็บรักษาและหาแนวทางในการอนุรักษ์ฟื้นฟู ดังนั้นพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเขาไม้เดนจึงเป็นสถานที่ที่ทำให้คนในท้องถิ่นรู้จักประวัติความเป็นมาของท้องถิ่นตนเอง รู้จักตนเองว่าอยู่ที่ไหน มีสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างไร มีหลักฐานความเก่าแก่ในการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติมาอย่างไร เป็นแหล่งการเรียนรู้ของระบบที่เรียนรู้จากสิ่งใกล้ตัว

1.1.2 บทบาทขององค์กรท้องถิ่นกับการจัดการพิพิธภัณฑ์ องค์กรท้องถิ่นชุมชนทำน้าอ้อยที่มีบทบาทสำคัญในการหนุนช่วยและพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเขาไม้เดน ได้แก่ เทศบาลตำบลทำน้าอ้อยและโรงเรียนบ้านเขาไม้เดน โดยเทศบาลฯได้จัดสรรงบประมาณในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์วัดเขาไม้เดนในงบประมาณ 3 ปี เพื่อใช้ในการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ และพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนตำบลทำน้าอ้อยควบคู่กับการจัดการท่องเที่ยวตามรอยเสด็จประภาสคันของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5) ณ วัดพระปรางค์เหลือง ซึ่งมีการจัดกิจกรรมย้อนรำลึกถึงเหตุการณ์การเสด็จประภาสคันเป็นประจำทุกปี ด้านโรงเรียนบ้านเขาไม้เดน

อาจารย์โสภณ ปานพรม ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านเขาไม้เดนมีแนวคิดสอดคล้องกับทางเทศบาลที่ต้องการให้มีการเชื่อมโยงพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเขาไม้เดนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งหากสามารถพัฒนาพิพิธภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้แล้วก็จะเป็ผลดีต่อการเรียนรู้ของชุมชนและเด็ก ซึ่งขณะนี้ทางโรงเรียนได้จัดกิจกรรมมุกุเทศน์น้อย ให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นตนเองจากสิ่งของทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชนและสิ่งของทางวัฒนธรรมที่จัดแสดงอยู่ในพิพิธภัณฑ์วัดเขาไม้เดน

1.2 การสร้างเครือข่ายจากภาคประชาสังคม ได้แก่ องค์กรเอกชน มหาวิทยาลัย ซึ่งมีบทบาทในการให้ข้อเสนอแนะและร่วมจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกับคนในชุมชน

จากกระบวนการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมดังกล่าวสามารถวิเคราะห์ ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท้าน้ำอ้อย อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ รวมถึงมีแนวทางในการพัฒนา ได้ดังนี้ การจัดการทรัพยากรวัฒนธรรมจากเดิมที่มีภาครัฐเป็นศูนย์กลาง (state-men-focused approach) ที่เป็นการดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือนิบุคคลที่รับจ้างหน่วยงานของรัฐฝ่ายเดียว มาเป็นการจัดการโดยให้ความสำคัญกับการจัดการโดยชาวบ้าน (people-focused approach) โดยมีภาคประชาชน นักวิชาการ ผู้นำชุมชนและองค์กรอื่นๆในท้องถิ่นร่วมกันจัดการ ซึ่งในการเปลี่ยนแปลงจะต้องมีการปรับทัศนคติและวิธีการดำเนินงานในส่วนองเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐและกลุ่มนักวิชาการที่เคยทำงานเป็นเอกเทศไม่มีส่วนร่วมของชุมชนกล่าวคือ ผู้บริหาร นักวิชาการ และนักจัดการในภาครัฐจะต้องยอมรับศักยภาพในการจัดการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นด้วยคนท้องถิ่นเองและปรับบทบาทจากการบริหารจัดการเชิงอำนาจที่สั่งการจากบนลงล่าง (directive approach) มาเป็นการบริหารจัดการในแนวระนาบที่เน้นการประสานความร่วมมือร่วมใจมากกว่าสั่งการ (co-operative approach) ที่ให้ความสำคัญต่อความเห็นและความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้าน

2. รูปแบบในการบริหารจัดการจัดการพิพิธภัณฑ์ชุมชนในฐานะของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ชุมชนพบว่า มีการดำเนินการใน 5 ลักษณะ ได้แก่

2.1 ดำเนินการบริการแบบองค์รวม คือ มีการศึกษาและการจัดการทรัพยากรทางโบราณคดีในชุมชนในลักษณะที่เป็นองค์รวม โดยใช้ชุมชนเป็นหน่วยหลักในการปฏิบัติในพื้นที่โดยมุ่งศึกษาเรื่องราวในอดีตและปัจจุบันทุกมิติของชุมชน ทั้งเรื่อง ภูมิประเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ แหล่งน้ำ เศรษฐกิจ สังคม การทำมาหากิน วัฒนธรรม ประเพณี การเมือง การปกครอง ศาสนา ความเชื่อ สภาพแวดล้อม รวมถึงการท่องเที่ยว ตลอดจนผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในแต่ละส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน

2.2 การไม่ยึดติดตายตัว ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะต้องเกิดขึ้นอยู่ตลอดดำเนินงานตามหลัก “พิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต” (living museum) ที่มีเป้าหมายทางการพัฒนาชุมชนโดยตรง โดยให้พิพิธภัณฑ์เป็นห้องเรียนสำหรับนักเรียน และผนวกเข้าเป็นเนื้อหาในรายวิชาท้องถิ่นศึกษา สำหรับให้นักเรียนเข้ามาศึกษา

2.3 มีการวางแผนงานของการปฏิบัติงานในกิจกรรมต่างๆ โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตลอดตาม “ปฏิทินการปฏิบัติงานของพิพิธภัณฑ์ชุมชนวัดเขาไม้เดน” รวมทั้งองค์ปกครองส่วนท้องถิ่น ได้เป็นพี่เลี้ยงส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ

2.4 การเปิดโอกาสให้ทั้งคนภายในและภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมเสนอแนะความคิดเห็น และเสริมสร้างกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้พิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อยเป็นศูนย์การเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็น นักวิชาการจากมหาวิทยาลัย ผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานภาครัฐ พระสงฆ์ ครูนักเรียนในชุมชนได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

2.5 มีกิจกรรมที่สนับสนุนให้เยาวชนได้มามีบทบาทในการประชาสัมพันธ์ และเรียนรู้ถึงสิ่งต่างๆ ที่อยู่โดยรอบตัว โดยจัดทำโครงการ “ยุวมัคคุเทศก์” ซึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากเทศบาลตำบลท่าน้ำอ้อยและโรงเรียนวัดเขาไม้เดน

2. ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การดำเนินงานของพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นตำบลท่าน้ำอ้อย สามารถสร้างการมีส่วนร่วมทั้งจากภายในชุมชนได้อย่างกว้างขวาง คือ ความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งจากการศึกษา พบว่า ชุมชนท่าน้ำอ้อยเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นเมืองที่ตั้งอยู่ในสภาพภูมิศาสตร์ที่สำคัญของการติดต่อระหว่างชุมชนในกลุ่มภาคกลางตอนล่างและตอนบน เป็นจุดเชื่อมต่อที่สำคัญของการคมนาคมทางน้ำโดยแม่น้ำเจ้าพระยา สายเลือดใหญ่ที่ทำหน้าที่หล่อเลี้ยงและให้ประโยชน์แก่ชุมชนในเขตภาคกลาง ก่อให้เกิดการรวมตัว และการแพร่ขยายทางวัฒนธรรม เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญทางด้านเศรษฐกิจ และการปกครอง ซึ่งจากสาเหตุสำคัญต่างๆ เหล่านี้ทำให้ชุมชนท่าน้ำอ้อยมีการก่อตัวขึ้นมาตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 6 มีพัฒนาการขึ้นเป็นรัฐที่มีการรับรูปแบบทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย โดยสามารถแบ่งยุคสมัยตามรูปแบบศิลปะหรือการรับทางวัฒนธรรมได้เป็น 5 สมัยด้วยกัน คือ

- 1) สมัยอารยธรรมอินเดีย (กลางพุทธศตวรรษที่ 6-กลางพุทธศตวรรษที่ 11)
- 2) สมัยอารยธรรมมอญ หรือทวารวดี (กรุงพุทธศตวรรษที่ 11-ปลายพุทธศตวรรษที่ 15)
- 3) สมัยอารยธรรมอินเดีย-ชวา (ประมาณต้นพุทธศตวรรษที่ 14-ปลายพุทธศตวรรษที่ 15)
- 4) สมัยร่วมลักษณะอารยธรรม (ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 15-กลางพุทธศตวรรษที่ 18)
- 5) สมัยเปลี่ยนแปลงอารยธรรมมอญ-เขมร เป็นอารยธรรมไทย

นอกจากนี้ชุมชนตำบลท่าน้ำอ้อยยังเป็นพื้นที่หนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ได้ประพาสต้นผ่านมาและแวะพัก โดยพระองค์ได้เสด็จมายังวัดพระปรารักษ์ เหลือถึง 3 ครั้ง

ครั้งที่ 1 เสด็จฯ ในรัตนโกสินทร์ศก 120 ตรงกับวันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ.2444

ครั้งที่ 2 เสด็จฯ ในรัตนโกสินทร์ศก 125 ตรงกับวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2449

ครั้งที่ 3 เสด็จฯ รัตนโกสินทร์ศก 127 ตรงกับ พ.ศ. 2451 เสด็จฯ โดยทางรถไฟ

จากบริบทชุมชนดังกล่าว ทำให้ชาวบ้านชุมชนท่าน้ำอ้อยมีความผูกพันและมีความภาคภูมิใจ กับท้องถิ่นตน ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์อารยธรรมชาติ และบริบททางประวัติศาสตร์ ทำให้ชุมชนท่าน้ำอ้อย เป็นพื้นที่ที่ค้นพบวัตถุทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและประวัติศาสตร์สังคม เพื่อใช้ในการอธิบายวิวัฒนาการทางสังคมได้เป็นอย่างดี ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือต้นทุนทางสังคมที่สำคัญอันเป็นการบ่งบอกถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการพิพิทธภัณฑ์ท้องถิ่น นอกจากนี้บริบททางประวัติศาสตร์ดังกล่าวยังเป็นแรงผลักดันให้ชุมชนท่าน้ำอ้อย เกิดจิตสำนึก ในการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์และฟื้นฟู รวมถึงค้นหารากฐานทางสังคม วัฒนธรรม ในฐานะที่ตนเป็นเจ้าของ

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า ประเด็นด้านศักยภาพในการจัดการพิพิทธภัณฑ์ท้องถิ่นท่าน้ำอ้อย ให้เป็น ศูนย์เรียนรู้ชุมชนนั้น มีความสอดคล้องกับแนวคิดของศรีศักร วัลลิโภดม (2539) ที่เสนอว่าพิพิทธภัณฑ์ท้องถิ่นมีหน้าที่หลักในการสงวนรักษาอนุรักษ์ จัดแสดง และให้การศึกษาวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่คนในท้องถิ่นและ มีบทบาทในการสร้างจิตสำนึกความภาคภูมิใจในการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน และสอดคล้องกับการศึกษาของ ชาญวิทย์ ตรีประเสริฐ ที่ศึกษาเรื่องพิพิทธภัณฑ์พื้นบ้าน การแสดงทางวัฒนธรรม และกระบวนการรื้อฟื้นความเป็นไทยเบิ้ง ซึ่งพบว่า การจัดทำพิพิทธภัณฑ์พื้นบ้านและ กิจกรรมทางวัฒนธรรม เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคม และมีนักวิชาการเข้ามาศึกษา มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ชาวบ้านเกิดความตระหนักในวัฒนธรรมของตน และสร้างพิพิทธภัณฑ์พื้นบ้านไทยเบิ้ง โลกสูง เพื่อแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของตน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. เทศบาลตำบลท่าน้ำอ้อยควรจัดทำงบประมาณในการดำเนินงานของ พิพิทธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่น ท่าน้ำอ้อยอย่างต่อเนื่อง รวมถึงจัดทำแผนในการพัฒนาให้พิพิทธภัณฑ์สามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืน
2. โรงเรียนบ้านเขาไม้เดน สามารถนำพิพิทธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นท่าน้ำอ้อย เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียนและผนวกเข้าเป็นบทเรียนหนึ่งในรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นศึกษา

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

การศึกษาวิจัยเรื่อง การจัดทำพิพิธภัณฑ์ชุมชนท้องถิ่นในฐานะศูนย์เรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน ตำบลท่าน้ำอ้อย อำเภอพะเยา จังหวัดนครสวรรค์ ครั้งนี้เป็นการศึกษา เพื่อสำรวจ สืบค้นความหมาย ประวัติความเป็นมา วัตถุประสงค์ทางวัฒนธรรมชุมชนและเพื่อศึกษาศักยภาพในการพัฒนาพิพิธภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นงานวิจัยขั้นพื้นฐานในการรวบรวมข้อมูล บริบทชุมชน ลักษณะการดำเนิน และทุนทางสังคมของชุมชน เพื่อค้นหาศักยภาพในการพัฒนาแบบบูรณาการต่อไปในอนาคต และจากการศึกษาพบว่า นอกจากการจัดทำพิพิธภัณฑ์ให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนแล้ว ชุมชนยังมีความต้องการที่จะให้พิพิธภัณฑ์พัฒนาไปสู่การเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นกับปัจจัยหลายประการ ดังนั้นผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไปคือ ศึกษาการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในเขตอำเภอพะเยา จังหวัดนครสวรรค์ เพื่อเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งมิติทางประวัติศาสตร์ ทางศาสนา ทางธรรมชาติ และทางวัฒนธรรม อย่างบูรณาการ

เอกสารอ้างอิง

- ชัยสิทธิ์ คำนกิตติกุล. (2541). *พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันทร์แสน. สร้างสรรค์อย่างไทย : ผลงานสถาปัตยกรรมไทยฝีมือ วนิดา พึ่งสุนทร*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นิคม มูลสิริคามะ. (2547). *แนวปฏิบัติในการสงวนรักษาโบราณสถาน ตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน.
- สายันต์ ไพรชาญจิตร. (2550). *การจัดการการทรัพยากรทางโบราณคดีในงานพัฒนาชุมชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: โครงการหนังสือโบราณคดีชุมชน.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2552). *เมืองบนโคกไม้เดน ต.ท่าน้ำอ้อย อ.พะเยา จ.นครสวรรค์*. เอกสารประกอบการประชุมของชุมชนบ้านโคกไม้เดน.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2539). *พัฒนาการของพิพิธภัณฑ์ในประเทศไทย*. เอกสารการสัมมนาทางวิชาการพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- Pisit Charoenwongsa. (2006). *Cultural Resource Management in Thailand: A royal Concern. The International Conference on Commemoration of His Majesty the King's Accession to the Throne entitled Cultural Heritage: Thais and Their Neighbours*. Silpakorn University, Bangkok. June 22-23, 2006.
